

בשבתה של שיטה מקובצת

במקום שהאקסלטיציון נובע ויר מתוך טבעו הפנימי של האדם, יהו טוב, כמה שביהם הם האני שלמי נטיותיהם מלידה הם ים סטואיקנים וחצים אפיקוראים. אך לא יהא הדבר כחמיה כל אם אלה קולטים את עקרונות של שתי השיטות, ולא עוד אלא מבקשים לאחד אותן בכל פשר.

שיטה שתובעת זכות לעצמה עולם ומלואו ולהסביר כל תיפז חיים, מן הדין שתהא חשודה בעיני וכל נותן תורה או יוצר שיטה, מר למצות את כל מעמקי ההויה וה, ראוי שנטיל עליו בקורת המר זשום, שהחיים אינם חומר פשוט שאפשר לסקרו בכתאחת, לעפי מתכונת אחת ולצקת אותו הפום של שיטה מעונלת אחת. הוא מסכת מופלאה של יצרים וטובים, נטיות ונטיות-שכנגד, של גוף ותנובות גוף, של גירוי ותגובות נפש; הוא כעין זירה פניוית שאינן פוסקות, למעלות ות, לתבוסות ולנצחונות; הוא לתוכו השפעות אקלים ותנאים, ותרבות, מהשבות וספרים, מאר זכע וזעזועי-חברה; הוא כמון של קיים ותחבורות סמויים וכך היא גם הוייתה של החבר עלובת של גורמים, גורמי כל-סניעים אנושיים, רחיפות-הרות, טבע, מסורת ומהפכה. כל אחד הוא עילא ועלול, פועל ונפעל, ומושפע. התחומים יונקים זה ררשייות נושקות זו את זו. כל ניתוח בגורמים האלה יש בו כדי את האזון ולהמחיש דברים לעין, עולם לא יוכל לקבוע עד היכן

מניע כוחו של גורם זה ומהיכן מתחילה פעולתו של גורם אחר. כל נסיון לבייל את שפע ההזיונות, את עתרת המאורעות ואת ריבוי הגורמים ולהרכיב עליהם חיקים מוחלטים, נסיון-שווא הוא. אין חרקים כאלה להתרחשות האנושית והתבדרתית. מכל מקום עדיין לא נגלו לנו מערכת העצבים של ההתרחשות החברתית היא כה דקה ומסועפת, שאין בידנו לפי שעה כל מכשיר ראוי לתפיד סת, שבעזרתו נוכל לעקוב אחריהם בכל פיתוליהם ועיקוליהם בעבר ובהווה. וכל עוד נבצר ממנו לעשות זאת יהיו הוקים אלה מעין הוקים ולא הוקים ממש, אומדנות והשערות, שהנסיון מאשרן והנסיון מבטלן.

ודאי, מדעי הנפש האנושית ומדעי החברה עשו רבות וגדולות; הם פיענתו אותיות סתומות בהיי האדם ובפעור ליתוין; הם הטילו אלוות אור לתוך אפלת הפרט והקיבוץ, עברו נסיונות רבים, הקישו היקשים, חסיקו מסקנות, הסבירו כמה וכמה כוחות ואף התקינו כללים הרבה לאותו הילוך מופלא של חיי אדם ומפעלותיו. ברם, עצם ריבויין של משנות והסברות, שכל אחת נוטלת לעצמה רשות להקרא שיטה מוחלטת ומטעה הכל, מעיד, כי עדיין אף אחת מהן לא זכתה להגיע לאורחא דמתמיד נותא. כל שיטה, כל משנה, הוסיפה נופך מועט או מרובה להבנת עצמנו ומעשינו, מצא איזה פתרון לחידה, אם פתרון מן השטת ואם פתרון מן העומק. אך לשים אחד מהם לא נתגלתה האמת המוחלטת, שאין עליה עוררין, השקערוריות והזוים שבחיי הנפש והחברה, המורל והמשונה, הפתאומי והמקרי, התרופעמי והבלתי-נשנה, בדיבור אחד: כל מה שקרוי בשם „יוצא מן הכלל“, הם כל ישיבותיהם בהם, עד שברין נוכל לראות כל טענה

למיצוי וכל תביעת זכות להחלטיות כהתרברבות, כשברון עצמי ואולי גם כתעותעים. כל משכיל אנוס על פי דרישת מצפונו ועל פי מידת ידיעתו את מצב התרבות והמדע של ימינו, לשיות ערך יחסי לשיטות ולתגליות המתחדשות בעולם הרוח. בפימנה של יחסיות זו שרדו המרכסיום, המטריאליזם, האידואליזם, הפרודוניזם, הברנשטייניזם, הפרודיאניזם, הלניניזם וכיוצא בהן. והורה, הבאה לבסס ביסוס אחרון ומחד הט את הסוציאליזם בדרשה קבלת עול זנחותיה ומסקנותיה העיוניות ללא פירך בא, צריכה להיות נדונה ברוח היהסיות, אין תורה בלי חידוש, וכל אחת מאידה פינות מפינות האישי או הקיבוצי, מלה חלק מן האמת ונותנת תרומה מרובה או מועטת לעיון עולמנו, אך אפיר לו כולן באחת עדיין אינן אמת כולה, כל וחומר שכל אחת לחוד אינה בעלת האמת המוחלטת.

לפיכך ראוי לדבר בשבתו של האקסלטיציון או הברירה. בן-החרין הוא האדם לברור לו מתוך שיטות שונות את הנכון ואת הנכון כעיניו ולשפוך על תורה מבוררת זו מרחחו וממחשבתו העצמית. בירור וניפוי אלה שומרים את האדם מהשתעבד שעבוד גמור לבעל-סמכות אחד ומלהיות חסידו או מתנגדו המושד בע. הוא יודד לתוך שיטה ובורד לעצמו את המיוחד שבמשנה מסוימת, שהקנה תח לנו אי-אילו הכרות הדשות, ואינו משניה בסי שגילח את האמת התלקית, בחינת „קבל את האמת ממי שאמרה“. אורח כזה בלימוד ובחשתלמות יהא משתדר אותנו מדיקטטורה רוחנית של איש אתה, שהתלמידים הופכים אותו לערוץ רוחני, ויופסק מסע-הצלב בנגד המסרבים לקבל ידעותיו והפוגעים, במיובל, בכבודו של הגערין הטקודש.

דרך האקסלטיציון כפוייה עליו, למעשה, גם מטעמים אחרים. ההפצלותם של המדעים למקצועות אין קו הביאה עמה את החכרה, שכל אדם יתמחה באחד המקצועות ויהיה בחינת כור או רילטנט ביהם ליתרם. לשעבר, היתה קרויה הפילוסופיה בשם „מלכת המדע עים“, היא היתה מעין שופט עליון ואליה הביאו כל דבר קשה. היא היתה הים, שלתוכו נשתפכו כל זרמי המחשבה והמדעים. בתקופות מסוימות ביקדו להושים את התיאולוגיה על כס המלוכה. אולם בימינו נעשתה הפילוסופיה מקצוע, אחד מני רבים, ושאר המדעים הספציאליים שוב אינם מקבלים את מרותה ואינם שואלים את פיה, אם כי משתטשים בשיטותיה ובהישניה. ולא עוד אלא שנערכת מלחמה כבדה על עצם גושא הפילוסופיה. שכן אפילו תגדת החכרה, שהיתה נחשבת לכאורה לנושאה המוסכם של הפילוסופיה, אינה מוסכמת עוד, וסוציולוגים ופסיכולוגים מטפלים בה על דעת עצמם כאילו היתה מיועדת להם מששת ימי בראשית. נמצא, שמן הנמנע הוא בימינו להיות יודעי הכל, בעל-אשכולות, חכם כולל, הבקי בכל המכמנים של מדעי הטבע, הרוח, החברה והנפש. בימינו חכרת הוא להיות עשיר במקצוע זה ועני במקצועות אחרים. תופעה כזו, זה האיש שהעניק גלגל ההשכלה, המדעים והספרות של ימנו — שהיה חידה גם בדרו — מי יודע אם אינה מן הנמנעות בדרונו מבחינה אוביקטיבית. שהרי מאז ואילך נסתעה המדע סעיפים סעיפים, הל בו פילוג אברים, נתרבו התגליות והטכניקה ניתחדה יחדים יחדים. הכל נהפרט ונתפעל, ושנות חיו של מי יספיקו כדי לעטוף בכל אלה ולקנות שוב בהם דעת ובקיאזת וכישר שימוש? אפילו תפיסת המהירה והחרופה ואיש האנושאיציה זקוקים לתקצירים, למשנהי תורה, ללקט של עיקרים, לבידוד מספר נית ותוצאות של כל שיטה. גם הללו לא

יוכלו, אפילו ירצו בכך, לצלול לתחומה
יש כל תורה עיונית ושימושית ולהעלות
מתוכה בעצמם את האמיתות. הם מוכי
התים ללמוד בדרך קצרה ומתוך כלי
שני ושלישי, כדי להקנות לעצמם לפחות
מושג באיתם מקצועות הסדע והרוח,
הנעולים בפניהם. ביסודה של התנהגות
כזאת מניחת בחבה-איוז אמונה ברוחו
הישיבית של החוקר או המופר, שיעשה
כל מה שביכולתו כדי למצוא בתתום
הקירחו את האמת לאמיתה. האקלקטיקן
המובשר יהיה בן-הורין לברור גופי
תורה ולשקעם כנדבכים בהשקפת עולמו
או לפסלם ככלתי מתאימים לרוחו
ולתפישתו. לאו כל אחד מוליד, ובעולם
הרוח מנין המולידים מצומצם ביותר.
להללו אין דרך אחרת אלא לאסץ להם
וולדות רוחניים משל אחרים, לטפחם
באחבה ולקרוא שמש עליהם.

מכאן אנו למדים, שכל אחד הוא בעל
כוחו אקלקטיקן, גם אם נדמה לו, או
שהוא מעמיד פנים, כאילו מלבו הצב
את השקפותיו. אלא שאיהודאח זו
באופי הליקוטי של דעותיו ושבעת
האמונים לשיטה מן השיטות מביאות
את האדם לידי קנאה וקנאות, לידי
פולתן הרב ולידי יחס חרדי לכל הדיקדור
קים והכוונות הפרטים של אותו רב.
בך חודר ונכנס יסוד זה, יסוד הדיקדור
טטורה האישית, לתוך נפש האדם, וכל
מה שהתורה אמרה לתקן עוד מתקלפל
שבעתים. האוולת הזאת הקשודה בלב
רבים, הכורעים כרך לפני יוצר שיטה
ואף שואפים להבדוך לפניו את כל
העולם על ברביו, היא אבי-אבות הרע.
היא גרגיר-הנפץ הראשון, הבלתי מוסרי,
הננוו בשיטה, העתיד להחריב אותה ואת
המתחיקים בה. עלינו לתנך השכם והנך
על ברבי הדעה, כי כל אדם עלול לשנות,
כי גם יוצר שיטה כלכלית או חברתית
אינו בן-הורין מטעויות, וכי יחס של
אדיקות והערצה עוזרת אליו או אמונה
בנצח תורתו שלא ישקר אינם אלא
עדות לעניות דעת ועניות רגש וסידום

העצמויות. ודאי, לא ביום אחד תיעקר
מידת רעה זו, משום שהיא נטועה
במעמקי הנפש ואינה כפופה לטעמי בינה
וישקול. אך לפגוע בה, להחלישת, להר
ביח את סכנתה — אפשר ואפשר. יש
איפוא צורך פודגוני לנפש יחס נוני
קונפורמיסטי לדעות ולתורות.
שמה נזבל בדרך זו להתקין משקל
שכנגד הנשוי לאותו צורך-בראשית נפי
סד לעבוד אלילים, להעריץ נותני תורה,
להרוג ולהרג על שמירת כבודם ולהפיץ
דעותיהם באש ובחרב.

אקלקטיציון אין משמעו לקט דעות
ותורות מן הבא ביד ללא רוח חיים,
בדירת משפטים וקטעי השקפה ללא קשר
מאחד. הסוכר כך טועה ומולול במחשבי
תו העצמית של האדם, כל משביל, החר
גה דעות ושואף תיקונים, הוא, כאמור,
אקלקטיקן. אפילו המחדש הגדול אינו
מחדש אלא על יסוד הרכוש הקיים
שקנה לעצמו מן המוכן ועומד. אולם לכל
הזנה דעות אמתימדה משלו, מרכז
נפשי משלו, כוד מצדף, הרוחה תפיסות
ומסרכן, מכשירן ופוסלן. בלי כוח בילד,
המעכל את הראוי והמפריש את הלקוי,
אין עצמויות. ואותו טיפוס, שהוא בחינת
גרסופון, הפולט מה שהוא קולט בלא
תוספת ומגרעת, אינו מעניננו כל עיסר.
ולא עוד אלא שהלה אחת היא לו —
וגם לנו — אם קלט תורה שלמה של
יהוד וכבולעה, כך פולטה, או שקלט
פסוקים וחלקים משל כמה שיטות. לנו
יש ענין באדם, שניתן בשיעור מועט או
מרובה של כוח-עיכול, היודע להכר
ולזרות והמשעבד את דעותיו ואמונותיו
הנדכשות והמקוריות לאיוז נקודה מרכז
זית חיה, החולק להן אור והום מאישור
תו להקושרן קשר של טעם ותכלית. בלא
נקודה כזאת, בלא אותו כוח התותך:
דין הניין לי, יתהון לא הניין לי, הרי כל
הידיעות והדעות, נכסי ההשכלה והתר
בות אינם אלא נכב, מין תוהו ובוהן
שארן רוח אלהים מרחפת על פניהם,
וכי מי לא נתקל בימינו באותם שנת

פטמו ב„איומים“ עד כדי חוסר נשימה.
ישנם פרודיאונים, שמוחם נתבלבל במיני
מושגים ומוצגים, תסביכים ותהליכים,
פיקסאציות וקומפנסציות. ואין האשם
תלוי במשנתו של פרוד, זו כשלעצמה
סדורה וברורה והנחילה לנו הכרות
חדשות ועמוקות, אך תלמידיה הקנאים,
שאינם מסירים אף שעה קלח את משקפי
הפסיכואנליזה מעיניהם, הם שעושים אל-
תה פלסתר. הוא הדין במרכסיסטים,
שמפיהם משתלשלים יוצאים תמיד מטד
ריאלים וקפיטלים, גורמים מניעים ומכי
רועים, חוקי ברזל ודיקטטורה של הפרוי
לטריון, שיש להם טעם בתוך משנת
מרכס, הבנויה יפה, אך דופפים ותופי
פום בפי רבים, העושים רושם של הוי
ביום עלובים. וכאן הלא לפנינו אנשים,
שנדבקו בשיטה אחת ואין למנותם בין
האקלקטיקנים. סימן, שלא בכך תליא
מילתא, אם השקפותיו של אדם לקוהות
ככמה מקורות או ממקור אחד, אלא
באישיות תלוא מילתא. יש קונה דעותיו
מאת מורה אחד ובעל שיטה אחת
ואעפ"י כן אין הן מעובלות בקרבו
כראוי, אלא צפות איברים איברים,
כביכול; ויש קונה השקפתו פרודות פרוד
דוח, פרומית פרומות, ואעפ"י כ היא
כולה מקשה אחת, יפה בפנים ומרהיבת
עין בחוץ ומאירח את הדרך בחיים,
העיסר הוא, איפוא, כשרון המיוזג הפני
מי, המביא את חלקי ההשפעה לידי
ברית ואחדות. האקלקטיקן רשאי, למשל,
ליטול ממשנתו של מרכס את חידושי
והישגיו בשיטת חקירתו את הגורמים
הכלכליים בהיסטוריה ובחברה, מבלי
שיחוייב ע"י כך להיות מרכסיסט. אין
הוא מוכרח לראות בכך חזות-הכלל ויוכל
להסתיע גם בדרכי ההסברה והניתוח של
האידיאליזם, ואם בסופו של דבר יגיע
לידי סינתיוח בתפיסת העולם והחברה,
הרי זה ממש מה שמבקש על ידו.

ישאל כהן